

განიარაღების, დემობილიზაციის და რეინტეგრაციის როლი შეიარაღებული კონფლიქტის განახლების პოტენციური საფრთხის შემცირებაში

სერგო თევზაძე

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის
სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის
პოლიტიკის მეცნიერების სადოქტორო პროგრამის დოქტორანტი

აბსტრაქტი

ნაშრომში განვიხილავთ თანამედროვე შეიარაღებული კონფლიქტების მომდევნო ეტაპებს, რომლებიც მიმართულია მშვიდობის დამყარებაზე და ქვეყნის პოლიტიკურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე, ასევე სტაბილური საზოგადოებრივი ცხოვრების ჩამოყალიბებაზე და მოსახლეობის სოციალური ფონის გაუმჯობესებაზე. ნაშრომი მოიცავს, ასევე, სამთავრობო და საზოგადოებრივი ორგანიზაციების აქტიურ ჩართულობას განიარაღების, დემობილიზაციის და რეინტეგრაციის პროცესში, როგორც ცალკეული მოქმედებების მართვის და კონტროლის თვალსაზრისით, ასევე საინფორმაციო და ლოჯისტიკური უზრუნველყოფის კუთხით.

შეიარაღებული კონფლიქტების შემდგომი მოქმედებების მიმდინარეობის პროცესი თავისთავად გულისხმობს გარკვეული პრობლემატური საკითხების წარმოშობას და თანმდევი ნეგატიური მოვლენების არსებობას, რაც ნათლად ჩანს ნაშრომში და დაკავშირებულია ადამიანების ინდივიდუალურ ან ჯგუფურ ფსიქო-ემოციურ გამოვლინებებთან, კომბადანტების არსებობასთან, დაბალ სოციალურ ფონთან, უმუშევრობასთან, ჰუმანიტარულ კრიზისთან, კორუფციასთან, გაზრდილ კრიმინალთან და ა.შ. ჩამოთვლილი პრობლემები ნეგატიურ ზეგავლენას ახდენენ განიარაღების, დემობილიზაციის და რეინტეგრაციის პროცესებზე და მნიშვნელოვნად აფერხებენ მათი განხორციელების ეფექტურობას და საბოლოო მიზანს. აჭიანურებენ ქვეყნის სტაბილურობისკენ მიმართულ პროცესებს, კერძოდ ხელს უშლიან ხელისუფლების და სამართალდამცავი სტრუქტურების სრულყოფილ ფუნქციონირებას, კერძო სექტორის და ბიზნესის, ასევე განათლებისა და ჯანდაცვის სისტემების განვითარებას.

ნაშრომში, ასევე, წარმოჩენილია არამარტო განიარაღების, დემობილიზაციის და რეინტეგრაციის პროცესში მყოფი სახელმწიფოს საქმიანობა, არამედ საერთაშორისო ორგანიზაციების ჩართულობა და მათი დადებითი თუ უარყოფითი გავლენა აღნიშნულ პროცესებზე, ასევე მიგრაციასთან და ემიგრაციასთან დაკავშირებულ საკითხებზე, რაც ძალზედ აქტუალურია შეიარაღებული კონფლიქტის შემდგომი ეტაპისთვის, ქვეყნის გარეთ ემიგრირებულ ან საომარ მოქმედებების არეალიდან მიგრირებულ მოსახლეობასთან მიმართებაში. ასევე ყურადღება გამახვილებულია განიარაღების, დემობილიზაციის და რეინტეგრაციის განხორციელების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ფაქტორზე, რომელსაც წარმოადგენს ურთიერთნდობის მოპოვება სამთავრობო და მათთან ერთად აღნიშნულ პროცესში ჩართულ საზოგადოებრივ ორგანიზაციებსა და მეორე მხარეს მყოფი პირებს, ჯგუფებს ან ფორმირებებს შორის.

ნაშრომში განხილული განიარაღების, დემობილიზაციის და რეინტეგრაციის პროცესი ხაზს უსვამს თანამედროვე შეიარაღებული კონფლიქტების შემდგომ პერიოდში, მშვიდობაზე და სტაბილურობაზე ორიენტირებული მოქმედებების განხორციელების მნიშვნელობას, განიხილავს მათ დადებით და უარყოფით მხარეებს, გამოკვეთს ადგილობრივი სამთავრობო და საზოგადოებრივი ორგანიზაციების ჩართულობის წვლილს და საერთაშორისო ორგანიზაციების საქმიანობას ზემოთ აღნიშნულ პროცესებში, ხოლო ნაშრომში გამოყენებული ისტორიული მაგალითები კი უფრო მეტად ამყარებს და ნათლად წარმოაჩენს განიარაღების, დემობილიზაციის და რეინტეგრაციის პროცესის ჩატარების აუცილებლობას შეიარაღებული კონფლიქტების დასრულების შემდგომ პერიოდში.

საკვანძო სიტყვები:

განიარაღება, დემობილიზაცია, რეინტეგრაცია, კონფლიქტი, სტაბილურობა, შეიარაღებული დაპირისპირება, უსაფრთხოება, ნდობა, უნდობლობა, სოციალური მდგომარეობა, სამხედრო.

The Role Of Disarmament, Demobilization And Reintegration In Reducing The Potential Threat Of Renewed Armed Conflict

Sergo Tevzadze

Doctoral Student in Political Science of the Doctoral-Educational Program of the Social Sciences Faculty of the Caucasus International University

Abstract

The work “The role of disarmament, demobilization and reintegration in reducing the potential threat of renewed armed conflict” discusses the following stages of modern armed conflicts, aimed at bringing peace and political and economic development of the country, as well as establishing a stable public life and improving the social background of the population. The work also comprises the active involvement of governmental and public organizations in the process of disarmament, demobilization and reintegration, both in terms of command and control of individual actions and information and logistics provision.

The process of the above follow-up actions of the armed conflicts itself implies the emergence of certain problematic issues and the presence of accompanying negative events, which can be clearly seen in the work and are related to individual or group psycho-emotional manifestations of people, existence of combatants, poor social conditions, unemployment, humanitarian crisis, corruption, increased crimes, etc. The listed problems have a negative impact on the processes of disarmament, demobilization and reintegration, and significantly hinder the effectiveness of their implementation and the final goal. They also delay the processes aimed at the stability of the country, in particular prevents the perfect functioning of the government and law enforcement structures, the development of the private sector and business, as well as education and healthcare systems.

The work also presents not only the activities of the state in the process of disarmament, demobilization and reintegration, but also the involvement of international organizations and their positive or negative impact on the mentioned processes, as well as issues related to migration and emigration, which are very relevant for the next stage of the armed conflict, in relation to the population emigrating outside the country or migrating from the area of hostilities. Attention is also focused on one of the most important factors in the implementation of disarmament, demobilization and reintegration, which is the gaining of mutual trust between the governmental and public organizations involved in the above process and the persons, groups or formations on the other side.

The process of disarmament, demobilization and reintegration discussed in the study emphasizes the importance of implementing actions focused on peace and stability in the period after modern armed conflicts, discusses their positive and negative sides, highlights the contribution of the involvement of local government and public organizations and the activities of international organizations in the above-mentioned processes, and historical examples used in the work further strengthen and clearly present the need to carry out the process of disarmament, demobilization and reintegration in the period after the end of armed conflicts.

Keywords:

disarmament, demobilization, reintegration, conflict, stability, armed conflict, security, trust, mistrust, social situation, military.

შესავალი

თანამედროვე მსოფლიოში წარმოებული ომების პრაქტიკიდან გამომდინარე, ყველა შეიარაღებული კონფლიქტის მომდევნო ეტაპს წარმოადგენს სტაბილური გარემოს შექმნისკენ მიმართული მოქმედებები, რომელთა მიზანია კონფლიქტში ჩართული მხარეების ან ერთ-ერთი მხარის დემილიტარიზაცია, ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება და შეიარაღებულ კონფლიქტში მონაწილე სამხედრო და სამოქალაქო პირების ინტეგრირება საზოგადოებაში.

განიარაღების, დემობილიზაციის და რეინტეგრაციის პროცესი მრავლის მომცველია და მისი წარმატება დამოკიდებულია კონკრეტულ დროსა და სივრცეში არსებული პრობლემების ობიექტურ ხედვაზე, დეტალურ ანალიზზე, სწორ დაგეგმვაზე და მათი გადაწყვეტისათვის საჭირო ძალისხმევისა და რესურსების სწორად მიმართვაზე. აღნიშნული პროცესი კონვენციურ და არაკონვენციურ საბრძოლო მოქმედებების შემდგომ პერიოდთანაა დაკავშირებული და გულისხმობს სტაბილურობისაკენ მიმართულ სამთავრობო, არასამთავრობო ორგანიზაციების, სამხედრო და პოლიციური მოქმედებების გარკვეულ კომპლექსურ საქმიანობას სამხედრო მოსამსახურეებსა და კომბადანტებისაგან იარაღის ამოღების, სამოქალაქო ცხოვრებაში დაბრუნებისა და სოციალური პროგრამების განხორციელების თვალსაზრისით. განიარაღება, დემობილიზაცია, რეინტეგრაცია ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული და ურთიერთდამოკიდებული პროცესებია. გამომდინარე აქედან, მათი განხორციელება, სასურველი შედეგის მიღწევისათვის, უნდა იყოს თანმიმდევრული, ასევე შესაძლოა პარალელურიც.

განიარაღების, დემობილიზაციის და რეინტეგრაციის რთული პროცესების წარმატებით განხორციელებისათვის აუცილებელია არა მხოლოდ საერთაშორისო ორგანიზაციების ჩართულობა, არამედ ძალზედ მნიშვნელოვანია მასპინძელი ქვეყნის, როგორც სამთავრობო სტრუქტურების, ასევე არასამთავრობო ორგანიზაციების აქტიური მონაწილეობა და ურთიერთთანამშრომლობა.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, განიარაღება, დემობილიზაცია და რეინტეგრაცია მნიშვნელოვანი პროცესებია კონფლიქტის განახლების პოტენციური საფრთხეების აღმოფხვრისათვის, ასევე ქვეყნის მშვიდობიანი და სტაბილური განვითარებისათვის.

ძირითადი ნაწილი

განიარაღება, დემობილიზაცია და რეინტეგრაცია არის პროცესი, რომელიც ხელს უწყობს ომის შემდგომ მდგომარეობაში მყოფი ქვეყნების უსაფრთხოებასა და სტაბილურობას, მეზობლთა განიარაღებას, მათ მაქსიმალურ გაყვანას სამხედრო ან გასამხედროებულ სტრუქტურებიდან და სოციალურ-ეკონომიკურ ინტეგრირებას საზოგადოებაში. განიარაღების, დემობილიზაციის და რეინტეგრაციის პროგრამები ამცირებს შეიარაღებული ძალების რიცხოვნობას ან მთლიანად შლის მას, ასეთი კომპლექსური მოქმედებები წარმოადგენს დემილიტარიზაციის რიგი სხვა ძალისხმევების ნაწილს, როგორებიცაა, მაგალითად განადმევა, უსაფრთხოების სექტორის რეფორმა და მშვიდობის კონსოლიდაცია (სამართლიანობა, შერიგება, საზოგადოებაზე დაფუძნებული რეკონსტრუქცია და ა.შ.). ამგვარი მოქმედებების შედეგად ხდება რესურსების გადანაცვლების პროცესი სოციალ-ეკონომიკურ სექტორებში, რაც მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს სიღარიბის დონის შემცირებას.

ბოლო 25-30 წლის განმავლობაში მსოფლიოს 30-ზე მეტ ქვეყანაში განხორციელდა განიარაღების, დემობილიზაციის და რეინტეგრაციის პროგრამები, რომელთა დაახლოებით ორი მესამედს შეადგენდა აფრიკის ქვეყნები. ზემოთ აღნიშნული პროგრამების დაფინანსება 1992 წელს დაიწყო მსოფლიო ბანკმა უგანდის ვეტერანთა დახმარების პროგრამით და მას შემდეგ მხარი დაუჭირა განიარაღების, დემობილიზაციის და რეინტეგრაციის 21 პროექტს 15-ზე მეტ ქვეყანაში.¹

განიარაღება გულისხმობს კონფლიქტში ჩართული მხარეებიდან მიმე და მსუბუქი შეიარაღების, საბრძოლო და ფეთქებადი მასალების სრულ ან ნაწილობრივ ამოღებას, მათ აღრიცხვას და კონტროლს.² აღნიშნულის მიზანი კი არის შეიარაღების რაოდენობის მნიშვნელოვნად შემცირება და მშვიდობიანი ცხოვრებისათვის სტაბილური გარემოს შექმნა. რა თქმა უნდა, შეიარაღების შემცირებასთან ერთად, ასევე მცირდება შეიარაღებული დაპირისპირების ალბათობაც, თუმცა განიარაღების პროცესი ხანგრძლივია და შესაძლებელია, რომ მან სრულყოფილებას ვერ მიაღწიოს. მიუხედავად იმისა, რომ განიარაღება ნებაყოფლობითია, ის მოიცავს განიარაღების ორ ეტაპს: ნებაყოფლობით განიარაღებას და იძულებით განიარაღებას. მეორე ეტაპი უშუალოდ ვრცელდება იმ პირებზე ან ჯგუფებზე, რომლებიც უარს აცხადებენ ნებაყოფლობით განიარაღების პროცესში მონაწილეობაზე. გარკვეული პირების ან ჯგუფების მიერ ნებაყოფლობით განიარაღებაზე უარის თქმის შემთხვევაში წარმოიშვება მათი იძულებით განიარაღების აუცილებლობა, რაც შესაძლებელია გახდეს მცირე მასშტაბის შეიარაღებული დაპირისპირების მიზეზი. აღნიშნული კი გარკვეულწილად ხელს შეუშლის და შეაფერხებს სტაბილურობისა და მშვიდობისკენ მიმართულ პროცესებს. შეიარაღებულ პირებთან, ჯგუფებთან და ფორმირებებთან სწორი მიდგომით და მათი ნდობის მოპოვებით, შესაძლებელია მასიური იძულებითი განიარაღების საფრთხეების თავიდან აცილება. იმისათვის, რომ ზემოხსენებულ პროცესებში მოხდეს რაც შეიძლება მეტი ადამიანის ჩართვა,

1 https://au.int/sites/default/files/documents/39242-doc_192_social_development_notes_conflict_crime_and_violence.pdf

2 <https://hmn.wiki/ka/Disarmament>

მნიშვნელოვანია განსახორციელებელი პროგრამების გამჭირვალეობა, მათი სანდოობის გაზრდა, მონაწილეების სტიმულირება, ამ პროცესებიდან მათთვის სარგებლის მიღების ნათლად წარმოჩენით. ყოველივე ეს კი განაპირობებს შეიარაღებული კონფლიქტის განახლების საფრთხეების მნიშვნელოვნად შემცირებას და განეიტრალებას.

დემობილიზაციის პროცესი გულისხმობს შეიარაღებულ კონფლიქტში მონაწილე მხარეების ცოცხალი ძალისა და სხვა შეიარაღებული დაჯგუფებების პირადი შემადგენლობის შეკრებას, აღრიცხვას და მათ, როგორც კომბადანტების რაოდენობრივ შემცირებას, ასევე მათი სოციალურ, ჯანდაცვისა და განათლების პროგრამებში ჩართვას. აღნიშნული პროცესის მიზანია შეიარაღებულ კონფლიქტში მონაწილე სამხედრო და სამოქალაქო პირების, ქალებისა და ბავშვების მომზადება რეინტეგრაციის პროცესისათვის.³ დემობილიზაცია ხელს უწყობს კონფლიქტში მონაწილე სახელმწიფოების სამთავრობო და არასამთავრობო ორგანიზაციებს, საერთაშორისო ორგანიზაციების დახმარებით, საბრძოლო მოქმედებებში ჩართული პირების იდენტიფიცირებაში და მათი საქმიანობის კონტროლში, ასევე მათი საზოგადოებაში სრულყოფილ ინტეგრირებასთან დაკავშირებული პრობლემების გამოვლენასა და მათ გადაწყვეტაში. დემობილიზაციის პროცესში წარმოქმნილი პრობლემები ძირითადად დაკავშირებულია ყოფილი სამხედროებისა და შეიარაღებულ კონფლიქტში მონაწილე კომბადანტების ინტეგრირებასთან კრიმინალურ სამყაროში, რაც წარმოადგენს განვითარების გზაზე მყოფი ქვეყნისთვის ერთ-ერთ ხელისშემშლელ ფაქტორს კრიმინოგენული ვითარების გაუარესების თვალსაზრისით. ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, დემობილიზაციის პროცესის წარმატებით განხორციელება მნიშვნელოვნად ცვლის საბრძოლო მოქმედებებში მონაწილე პირების განწყობას, შეხედულებებს და მომავლის ხედვას. ეს არის გარდამავალი პერიოდის აქტიური ფაზა, როდესაც ხანგრძლივ საომარ ვითარებაში მყოფი, ფსიქიკაგამრუდებული ადამიანები უბრუნდებიან ცხოვრების ჩვეულ რიტმს, შესაბამისი ჯანდაცვისა და საგანმანათლებლო პროგრამებში აქტიური ჩართულობის შედეგად. ზემოთ განხილული დემობილიზაციის განხორციელებისათვის საჭირო ღონისძიებების წარმატებით გატარება, არსებითად შეცვლის შეიარაღებულ კონფლიქტში მონაწილე პირების შეხედულებებს და სამომავლო ცხოვრების წესს, ხელს შეუწყობს მათ ფსიქოლოგიური რეაბილიტაციის პროცესს და სრულფასოვან დაბრუნებას საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

რეინტეგრაციის პროცესი წარმოადგენს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ელემენტს განსახილველ თემაში, რომლის დროსაც შეიარაღებულ კონფლიქტში მონაწილე, დემობილიზებული და იძულებით გადაადგილებული პირები უბრუნდებიან მშვიდობიანი ცხოვრების ჩვეულ რიტმს.⁴ აღნიშნული პროცესი მეტად მნიშვნელოვანია ხანგრძლივ შეიარაღებულ კონფლიქტში ჩართული სახელმწიფოს და მისი მოსახლეობის სოციალ-ეკონომიკური განვითარებისთვის. ის გულისხმობს საბრძოლო მოქმედების გამო სხვა ქვეყნებში იძულებით გადაადგილებული საკუთარი მოსახლეობის დაბრუნებას, პროფესიული საგანმანათლებლო სისტემის ამოქმედებას და ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმებაში ხელშეწყობას. ასეთი სახის სოციალური დახმარების პროგრამები უპირველესყოვლისა მიმართულია მოსახლეობის პირველადი, სარსებო მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისათვის, ხოლო შემდგომ მი-სი განვითარებისათვის და ხარისხის გაუმჯობესებისათვის. ამგვარი სოციალური პროგრამები, ასევე ხელს უწყობს ადგილობრივი ხელისუფლებისადმი მოსახლეობის ნდობის ზრდას, მათი სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებას და პოზიტიური განწყობის შექმნას. ყოველივე ეს კი ხდება გარანტი ქვეყნის სტაბილური განვითარების და მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესების, რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს შეიარაღებული კონფლიქტის განახლებისა და კრიმინოგენული ვითარების გამწვავების საფრთხეებს.

განთავსების, დემობილიზაციის და რეინტეგრაციის პროცესის ყოველი საფეხური მიუხედავად მისი დადებითი ხასიათისა, შესაძლოა ხანგრძლივი დროის განმავლობაში გრძელდებოდეს. აღნიშნულის გამომწვევი მიზეზები კი შესაძლოა იყოს ქვეყნის პოლიტიკური წრეების აზრთა სხვადასხვაობა, შეუთანხმებლობა, შეიარაღებული ოპოზიციის არსებობა, საერთაშორისო ორგანიზაციების აქტიური ჩართულობა მასპინძელი ქვეყნის შიდა პოლიტიკურ, სამხედრო და ეკონომიკურ საქმიანობაში. ამის კარგი მაგალითი იყო ავღანეთის ისლამური რესპუბლიკა, სადაც სტაბილურობის ოპერაციებთან ერთად მიმდინარეობდა არაკონვენციური ბრძოლები ავღანეთის ლეგიტიმური ხელისუფლების და მისი მოკავშირე კოალიციური ჯარების წინააღმდეგ შეიარაღებული ოპოზიციის მიერ. უამრავი სოციალური დახმარების პროგრამების განხორციელების, მათი კულტურული და რელიგიური მრწამსის გათვალისწინების და პატივისცემის მიუხედავად, სამთავრობო ეშელონებსა და ადგილობრივი მოსახლეობის გარკვეულ წრეებში ჩამოყალიბდა უნდობლობა არსებული ლეგიტიმური ხელისუფლებისა და მისი მხარდამჭერი საერთაშორისო ორგანიზაციების მიმართ. ამგვარი უნდობლობა კი გადაიზარდა ღია, ლოკალურ შეიარაღებულ დაპირისპირებებში, რომლებიც ვლინდებოდა ტერორისტული აქტების, მცირე მასშტაბის თავდასხმების და სახელისუფლებო პირების მკვლელობების სახით. ასეთი ვითარება მნიშვნელოვნად აფერხებს ქვეყნის მშვიდობიან ცხოვრებაზე გადასვლის პროცესს, მუდმივად დამაბულობაში ამყოფებს ადგილობრივ მოსახლეობას, აგდებს შრომით ნაყოფიერებას, ანგრევს ქვეყნის ეკონომიკას და გამორიცხავს მისი მომავალში განვითარების პერსპექტივას. მიუხედავად განვითარებული ნეგატიური მოვლენებისა, განთავსების, დემობილიზაციის და რეინტეგრაციის პროცესი ძალზედ მნიშვნელოვანია, შეიარაღებული დაპირისპირებების შემცირების, მშვიდობისა და სტაბილურობის შენარჩუნების, ასევე სოციალური ფონის გაუმჯობესების თვალსაზრისით.

3 <https://www.unndr.org/modules/IDDRS-4.20-Demobilization.pdf>

4 <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:106715/FULLTEXT01.pdf>

დასკვნა

ზემოთ განხილულიდან გამომდინარე უდავოა, რომ განიარაღების, დემობილიზაციისა და რეინტეგრაციის პროცესი დადებით ზეგავლენას ახდენს ადგილობრივი მოსახლეობის ძირითად მასებზე, თავისი ხასიათიდან გამომდინარე. ის მიმართულია ქვეყნის პოლიტიკურ-ეკონომიკური და სამხედრო პოტენციალის დაბალანსებულ პროგრესზე, რაც წარმოადგენს სახელმწიფოს ყოველმხრივი განვითარების გარანტს. ხანგრძლივი შეიარაღებული კონფლიქტის შედეგად დემორალიზებული, ფსიქიკაგამრუდებული და სიღატაკის უკიდურეს ზღვარზე მყოფი მოსახლეობის აქტიური ჩართვა ჯანდაცვისა და ეკონომიკური განვითარების პროგრამებში მნიშვნელოვნად გააუმჯობესებს და დააჩქარებს მათ დაბრუნებას მშვიდობიანი ცხოვრების საწყისებთან. კონფლიქტის შედეგად მოსახლეობაში უკონტროლოდ დარჩენილი მსუბუქი შეიარაღების ამოღება, ზოგადად სამხედრო ხარჯების შემცირება და მათი სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის საჭირო პროგრამებში გამოყენება ხელს შეუწყობს ქვეყნის ეკონომიკურ აღმავლობას, გაზრდის ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობას და მოსახლეობის ნდობას სახელმწიფო სტრუქტურებთან მიმართებაში, ხოლო დასაქმებული და სოციალურად დაცული მოსახლეობის განწყობა მნიშვნელოვნად შეამცირებს კონფლიქტის განახლების და კრიმინოგენული ვითარების გაუარესების პოტენციურ საფრთხეებს.

გამოყენებული ლიტერატურა

<https://erc.undp.org/evaluation/documents/download/7636>

<https://www.refworld.org/pdfid/3ae6b31f8.pdf>

<https://openscience.ge/bitstream/1/2757/1/Vardo%20Metreveli%20Samagistro.pdf> (სამაგისტრო ნაშრომი)

<https://hmn.wiki/ka/Disarmament>

https://au.int/sites/default/files/documents/39242-doc_192._social_development_notes._conflict_crime_and_violence.pdf

<https://georgia.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Georgia/Attachments/Publications/2018/Resolution%202419%20Geo.pdf>

<https://peacekeeping.un.org/en/disarmament-demobilization-and-reintegration>

<https://www.unddr.org/modules/IDDRS-4.20-Demobilization.pdf>

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:106715/FULLTEXT01.pdf>